

rozmanite vyznieva blížiac sa hláskam e, ö, o, ü, u kedy ako, bez pravidla“ (s. 83)... „písal som (zaň) (...) približne čistú hlásku – do vojne, do škôl, mňš“ (s. 206).

Z analýzy nárečových textov z oboch sotáckych oblastí, ktoré S. Czambel publikoval, vyplýva, že v jednotlivých obciach zaznamenal nasledovnú výslovnosť:

Koromľa: u-ová výslovnosť (*žebu, vužiť*),
e-ová výslovnosť (*tote, moteka, xlopce, starej*),

Tašofa: e-ová výslovnosť (*jednem, jakę*),

Bežovce: e-ová výslovnosť (*tem, druhęx*).

V oblasti pri Humennom a Snine:

Dlhé nad Cirochou: u-ová výslovnosť (*bul, putal*),

Papín: o-ová výslovnosť (*šotke, korotko*),

u-ová výslovnosť (*pujtal, vodü*),

e-ová výslovnosť (*šetke, šate*),

Udavské: e-ová výslovnosť (*rebe, petal*),

u-ová výslovnosť (*bü, viüşla*),

Koškovce: o-ová výslovnosť (*moš, to*),

u-ová výslovnosť (*xužu*),

e-ová výslovnosť (*seta, šetke, prepetuja*).

Sotáckej oblasti pri Sobranceiach sa v štúdiu z r. 1899 venoval Olaf Broch. Okrem grafémy i (po mäkkých konsonantoch) používa tri grafémy na zápis: y – len po š, ž (gen. sg. *dušy, položyü*), takto zapisuje vokál stredného radu a vysokého stupňa;

i – je to striednica za y (ы) a ъ, ē (*šatj, rjba ale i smjx, vižjü*), foneticky je teda totožný s e;

ω – po perniciach (nom. pl. *ribaw, wašli* ale aj *won, wojzeme*), čiže ide aj o striednicu za ö, foneticky totožný s o.

Z uvedených príkladov vyplýva, že v oboch oblastiach sotáckych nárečí sa vyskytuje predný a zadný (prípadne stredný) variant y – a to v prejave jedného rozprávača (nejde o fakultatívne varianty).

Na porovnanie tu uvedieme stav v zakarpatských ukrajinských nárečiach. Podľa prác I. Paňkeviča (1938, s. 383–384) a neskôr F. Žylka (1955, s. 140–146) bojkovské nárečia zachovávajú rozdiel y/ы, t. j. rozdiel predného a zadného vokálu. Zadný variant sa vyslovuje po perniciach a zadojazyčných konsonantoch (*сын, бык, хыжа*). V povodí Uhu sa po perniciach labializuje natoľko, že niekde dochádza až k zmene na o (*vosoki*). Rovnakú zmenu uvádza aj Š. Lipták v oblasti pri Sobranceiach. Spojenie pernic so zadným ы demonštruje aj text z Koromle publikovaný O. Brochom.

Podľa *Atlasu ukrajinských hovoriv* *Schidnoji Slovaččyny* V. Lattu (1991) sa v sninskom nárečí sa rozlišujú dve fonémy: i (s variantom y) a ы, v sninsko-laboreckom nárečí je osobitnou fonémou aj y. Pritom y je vokál na hrani-

ci predného a stredného radu, vysokého a prostredného stupňa (je veľmi blízky vokálu e). Vyskytuje sa na mieste starého i po tvrdých konsonantoch (*tyxo, syto, robyty, zemly*). Vokál ы je zadného radu, prostredného až vysokého stupňa (medzi samohláskami o a u) a vyslovuje sa na mieste staroruského ы (Atlas, s. 14).

Súčasný stav ukrajinského vokalizmu s i, y, ы vznikol v tomto jazyku po splynutí pôvodného tvrdého y a mäkkého i do y. Nové mäkké i je striednicou za ъ, ē, ö v novozatvorených slabikách (sot. *nos, kameň, les* – ukr. *ňis, kamiň, lis*). Tvrdý vokál je pokračovaním praslovanského a staroruského (zachoval sa len v zakarpatských ukrajinských nárečiach). Preto je distribúcia vokálov i, y, ы v zakarpatských ukrajinských nárečiach iná než v nárečiach východného Slovenska vrátane sotáckych oblastí. V sotáckych nárečiach sa zachovalo len etymologické y (ak nerátame niektoré morfológické analógie a zmeny po stvrdnutí niektorých konsonantov – napr. š, ž).

Výslovnosť zadného y (ы) po perniciach a predného y po väčšine ostatných tvrdých konsonantov v sotáckych oblastiach je teda len napodobením ich používania v susedných ukrajinských nárečiach bez toho, aby existovali aj paralely vo vývine, ktorý dnešnému stavu v ukrajinských nárečiach predchádzal.

V súčasných sotáckych nárečiach sa predná a zadná výslovnosť y lepšie udržuje v oblasti pri Humennom a Snine, pretože je tam dodnes dobre zachovaná aj párová konsonantická mäkkosť. Pravda, aj tam existujú kolísania – napr. varianty *pujtal/ petal/ pital, šetke/ šitku/ šotke*. V sotáckej oblasti pri Sobranceiach je starý stav zachovaný najlepšie pri slovensko-ukrajinskej štátnej hranici (v Koromli a okolí). Na ostatnom území tejto oblasti pôvodné y zaniká v prospech celovýchodného i (*riba, vibrau*).

Vokál y býva aj súčasťou deklinačných prípon substantív, adjektív, zámen, čísloviek. Po perniciach je aj tu častejší zadný variant, celkovo však prevažuje v gramatických príponách predné y. Deklinačné a konjugačné typy v nárečí sotáckych obcí pri Sobranceiach detailne opísal O. Broch (1899). Z materiálov jeho štúdie vyberáme:

substantíva gen. sg. fem. *ženj, macerj, ale rjб*

adjektíva nom. sg. masc. *dobrjј = nom pl.*

gen., dat., lok., inštr. pl. *-jx, -jma*

zámená *totj, tjx, tjm*

číslovky lok., inštr. *jednjm, nom. pl. jednj*

Naše výskumy potvrdili stav opísaný O. Brochom a zaznamenali sme aj vývin, ktorým používanie y počas tohto storočia prešlo. V sotáckej oblasti pri Sobranceiach okrem veľkého počtu dedín úplne pri hranici s Ukrajinou zanikla párová mäkkosť konsonantov a e (ktoré O. Broch zapisuje ako i) sa prestalo chápať ako fonetický variant pôvodného y. Preto sa v súčasnosti pôvodne tvrdé prípony *-y, -yx, -ym, -yma* vyslovované ako *-e, -ex, -em, -ema*